

МОДЕРНІЗАЦІЯ МАЛИХ ФОРМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

У Наддніпрянській Україні модернізаційні зміни другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., як і всі попередні соціально-економічні та соціокультурні трансформації, відрізнялися тотальним, загальним характером, поширюючись практично на всі сфери людського життя, включаючи систему цінностей, моделі поведінки, адаптаційні стратегії особистості. У сфері українських малих промислових підприємств техніко-економічна модернізація проявлялася в поступальному удосконаленні, поліпшенні, відновленні основного інструментарію, устаткування та технологічних процесів кустарно-ремісничого виробництва, приведення його у відповідність із новими вимогами й нормами, технічними умовами, показниками якості, що виникали в індустріальну епоху.

Техніко-економічну модернізацію української малої (кустарно-ремісничої) промисловості супроводжувала соціальна, культурна та моральна модернізація, яка була історично тісно пов'язана з техніко-економічною модернізацією. Об'єктом соціальної, культурної та моральної модернізації стали українські кустарі, ремісники та інші малі підприємці, а саме їх ментальність, відмова їх від традиційних цінностей, від традиційних форм моральності, світогляду, релігійних норм, від цінностей родини, виробничого колективу, сільської громади, зміни в відносинах кустарів та ремісників із суспільством та державою, зміни в їх ідентичності та культурному розвитку, зміни в умовах праці та відпочинку, відмови від консервативних виробничих традицій тощо.

Протягом другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. інтенсивність динаміки соціально-економічного та соціокультурного середовища перевищувала історичні аналоги, вимагаючи від малих підприємців нових адаптаційних стратегій, перетворюючи в непотрібні на нових відрізках історичної динаміки стандарти, норми, цінності, соціальні позиції, моделі повсякденного існування українців.

Модернізаційні процеси, що викликали глибокі зміни в соціально-економічній структурі України, зокрема в розвитку малого промислового підприємства протягом другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., не могли не прискорити темпи трансформації духовно-морального обліку українських дрібних промисловців як

найважливіших учасників модернізації України. Соціально-економічна еволюція українського суспільства індустріальної епохи досить точно позначила духовно-моральну диференціацію орієнтирів і запитів малих підприємців. Основні тенденції трансформації їх духовно-морального обліку проявлялися в руйнуванні традиційного господарського та життєвого укладу й становлення орієнтації малих підприємців на нові соціально-ринкові цінності та на вимоги українського державотворчого процесу. Названі вище тенденції почали особливо яскраво проявлятися наприкінці XIX – першої третини XIX ст., причому почали проявлятися на трьох рівнях.

Досить значимими для духовно-морального розвитку українських дрібних промисловців були такі фактори, як неухильне нарощування їх соціальних позицій, розширення сектора благодійності, а, отже, і поступове наповнення й ускладнення самого духовно-морального обліку малих підприємців. Позитивна динаміка модернізації малих промислових підприємств активно сприяла гострому прояву серед підприємців духовно-моральних ознак характерних для середнього класу, який формувався в Україні в умовах державотворення. Серед господарів та робітників переважної більшості малих промислових підприємств переважали духовно-моральні орієнтації, характерні для етапу промислового перевороту та рівню державотворення в Україні. Інші ж рівні розвитку духовно-моральних орієнтацій були менш структурованими.

У середовищі висококваліфікованих та успішних малих підприємців сполучалися традиційна українська докладність і більш зважені морально-етичні погляди й норми, більш глибоке розуміння суперечливості, неоднозначності соціальних явищ. У некваліфікованих та малоуспішних малих підприємців переважала, як правило, анархічна настроєність у сфері суспільної свідомості. Якщо для перших характерним було розширення й змістовне наповнення спектра духовно-моральних орієнтирів, то для других була характерною прогресуюча духовно-моральна деградація.

Не викликає сумніву, що протягом другої половини XIX – першої третини XX ст., українське мале промислове підприємництво, будучи фундаментом національної культури та українського державотворення, перебувало в прямій залежності від рівня розвитку духовної культури українського суспільства, залишалось важливою формою ідентифікації українського національного відродження та державотворення України.